

تحلیل محتوای روزنامه‌های کثیرالانتشار در دوره‌های هشتم و نهم ریاست جمهوری از نظر مطالب مرتبط با کتاب و کتاب‌خوانی

بتول رحمانی | فاطمه نوشین فرد

چکیده

هدف: تحلیل محتوای روزنامه‌های کثیرالانتشار اطلاعات، ایران، و جمهوری اسلامی در دوره‌های هشتم و نهم ریاست جمهوری اسلامی ایران از نظر انتشار مطالب مرتبط با کتاب و کتاب‌خوانی است.

روش پژوهش: از نوع کاربردی است و با استفاده از روش تحلیل محتوا انجام شد. جامعه آماری، گزارش، معرفی، و نقدهای مرتبط با کتاب و کتاب‌خوانی در روزنامه‌های مورد نظر از خرداد ۱۳۸۰ تا مرداد ۱۳۸۸ (جمعاً ۲۹۷ ماه و ۸۷۸۲ شماره) بود. ابزار مورد استفاده، کاربردگ و سیاهه واری بود و داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار اکسل و SPSS تجزیه و تحلیل شد.

یافته‌ها: کل مطالب منتشرشده در روزنامه‌های مورد بررسی در دوره هشتم ریاست جمهوری کشور ۷۰ مقاله، ۲۱۳۸ گزارش، ۲۵۵۳ معرفی کتاب، و ۴۷۵ نقد بود. تعداد کل مطالب در دوره نهم ۳۷ مقاله، ۲۱۶۴ گزارش، ۲۲۲۰ معرفی کتاب، و ۲۵۳ نقد بود. فعالیت‌های فرهنگی مربوط به مقاله، گزارش، معرفی، و نقدهای مرتبط با کتاب و کتاب‌خوانی در دوره هشتم نسبت به دوره نهم افزایش بیشتری را نشان می‌دهد. روزنامه ایران با فعالیت فرهنگی ۴۷/۶۷ درصد در دوره هشتم نسبت به سایر روزنامه‌ها و نسبت به دوره نهم پیشی گرفته است.

نتیجه‌گیری: با توجه به اهمیت کتاب و کتاب‌خوانی در جامعه و رسالت روزنامه‌ها به عنوان یک رسانه عمومی و ملی، نتایج به دست آمده رضایت‌مند نیست، زیرا روزنامه‌های کثیرالانتشار باید نقش فعال و پررنگ‌تری نسبت به انتشار مطالب مرتبط با کتاب و کتاب‌خوانی داشته باشند.

کلیدواژه‌ها

کتاب، کتاب‌خوانی، روزنامه، ریاست جمهوری (دوره هشتم و نهم)، خبر، گزارش، مقاله، فعالیت فرهنگی، روزنامه اطلاعات، روزنامه ایران، روزنامه جمهوری اسلامی

تحلیل محتوای روزنامه‌های کثیرالانتشار در دوره‌های هشتم و نهم ریاست جمهوری از نظر مطالب مرتبط با کتاب و کتاب‌خوانی

بتول رحمانی^۱
فاطمه نوشین فرد^۲

دریافت: ۱۳۹۳/۰۲/۰۷
پذیرش: ۱۳۹۳/۰۷/۲۳

مقدمه

رشد و تعالی جامعه تا حد زیادی به میزان علم و آگاهی افراد آن جامعه از علوم و فنون مختلف بستگی دارد. مطالعه، علم و آگاهی افراد را افزایش می‌دهد و به کسب آگاهی و شناخت از محیط زندگی و جهان پیرامون منجر می‌شود و در مقابل، انسانی که نسبت به محیط خود اشراف و آگاهی ندارد در دستیابی به اهداف و کسب نتایج دلخواه که می‌تواند شامل همه بخش‌های زندگی او باشد نسبت به سایرین ناتوان‌تر است. جامعه ناآگاه و کم‌سواد نیز از سایر جوامع، عقب‌افتاده‌تر و به تعبیر امروزی توسعه‌نیافته‌تر است. امروزه، کسانی صاحب قدرت هستند و در دنیا حرف اول را می‌زنند که در عرصه علم و دانش پیشرفت داشته‌اند. امروزه، مظهر قدرت علم است و جامعه‌ای به توسعه‌یافتگی^۱ دست می‌یابد که خواندن و مطالعه، فرهنگ عمومی آن است؛ به تعبیری دیگر، مردم آن جامعه به فرهنگ توسعه دست پیدا کنند (مرادی، ۱۳۶۹).

مقوله کتاب‌خوانی در هر جامعه‌ای منشأ آگاهی و روشنگری است و نسل نوجوان و جوان ما نیز به این نعمت بزرگ نیاز مبرم دارد تا بتواند به بهترین وجه ممکن آینده خود و جامعه را به خوبی ترسیم کند. بدون تردید، ترویج و ارتقای فرهنگ کتاب و کتاب‌خوانی می‌تواند تضمین‌کننده آینده علمی کشور نیز باشد. روزنامه از قدیمی‌ترین رسانه‌های گروهی در ایران است که سابقه آن به سال‌ها قبل می‌رسد. روزنامه وسیله‌ای برای آگاهی و شناخت دادن به انسان نسبت به خود و دنیایی که او را احاطه کرده؛ و وسیله‌ای برای مطلع کردن مردم

۱. دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران (نویسنده‌مسئول)
batol_rahmany@yahoo.com
۲. استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران
nooshinfar2000@yahoo.com
3. Cultural development

از پیشرفت‌ها، تحولات، و دگرگونی‌های مختلف در تمام ابعاد زندگی است (باقریان‌نژاد اصفهانی، ۱۳۷۱، ص ۵۳-۵۴).

از آنجا که یکی از پیش‌نیازهای مهم رشد و توسعه‌یافتگی اجتماعی و حتی اقتصادی، داشتن جامعه‌ای اهل کتاب و مطالعه است، دستیابی به چنین جامعه‌ای به برنامه‌ریزی هدفمند و آزموده و استمرار آن نیازمند است (جوادی‌زاده، ۱۳۸۷). پرداختن به مسائل فرهنگی کشور از جمله کتاب و کتاب‌خوانی و ارائه راه‌حلی برای رفع معضلات، تنگناها، و مشکلات آن نیازمند همت همگانی است و بخش‌های دولتی که مسئول آن هستند باید در راه آن سرمایه‌گذاری کنند و با بصیرت و قدرت، نظارت لازم بر مسائل فرهنگی داشته باشند و آن را سر و سامان دهند. تلاش برای ایجاد عادت به مطالعه باید از اولویت‌های مهم کارگزاران فرهنگی باشد، زیرا از این طریق می‌توان فرهنگ جامعه را به پویایی و بالندگی رساند. در میان رسانه‌های گروهی، روزنامه‌ها از توان بیشتری برای ترویج و توسعه کتاب و کتاب‌خوانی برخوردار هستند و می‌توانند منعکس‌کننده رخدادها و واقعیت‌های جامعه باشند و عموم مردم با این رسانه‌ها در ارتباط هستند. حال اگر روزنامه‌ها به مفاهیم کتاب و کتاب‌خوانی بیشتر بپردازند و مطالعه را به عنوان یک ارزش در جامعه نهادینه کنند می‌توان امیدوار بود که حرکت‌های مثبتی در جهت ایجاد فرهنگ مطالعه و کتاب‌خوانی در جامعه ایجاد شود. ترویج و توسعه فرهنگ کتاب و کتاب‌خوانی در قالب رسانه‌های مکتوب و چندرسانه‌ای نوین می‌تواند نتایج قابل ملاحظه‌ای را به دنبال داشته باشد.

یکی از شاخص‌های ارزیابی رشد، توسعه، و پیشرفت فرهنگی هر کشوری در عصر حاضر میزان مطالعه و کتاب‌خوانی مردم آن مرز و بوم است و کشور تاریخی ما نیز از قدیم‌الایام تاکنون با داشتن تمدنی چند هزار ساله و مراکز متعدد علمی، فرهنگی و کتابخانه‌های معتبر و علما و دانشمندان بزرگ با آثار ارزشمند تاریخی سرآمد سایر کشورها بوده است (زارع تیموری، ۱۳۸۶).

آمارهای موجود و گزارش‌های سازمان‌های بین‌المللی نشان می‌دهد کشورهایی که مردم آنها به مطالعه عادت ندارند یا مطالعه در میان مردم این کشورها در سطح پایینی قرار دارد، از نظر فرهنگی، سیاسی، و اقتصادی نیز دچار فقر هستند. روزنامه‌ها با تولید و توزیع مطلوب اطلاعات، نقش زیادی در بالا بردن آگاهی‌های گوناگون و ضروری برعهده می‌گیرند و جامعه را در نیل به تعالی و ترقی همه‌جانبه یاری می‌کنند. جراید، به‌خصوص روزنامه‌ها، سودمندترین، فراوان‌ترین، و ارزان‌ترین وسیله برای بالابردن سطح آگاهی افراد جامعه و مبارزه با جهل و بی‌خبری به‌شمار می‌آیند.

روزنامه‌ها با تأثیری که بر طرز فکر، آراء و دیگر ابعاد زندگی بشر دارند، واقعیت سیاسی

و اجتماعی خاصی را برای مردم خلق می‌کنند و به‌عنوان پرمخاطب‌ترین رسانه نوشتاری تأثیر و کارکرد عمیق‌تری در شکل‌دهی عقاید، باورها، نظرها، و هدایت افکار عمومی دارند (اسحاقی، ۱۳۹۱). روزنامه‌ها می‌توانند با انتشار مقاله، گزارش، نقد، و معرفی درباره کتاب نقش ویژه‌ای در ترویج و توسعه کتاب‌خوانی داشته باشند و همچنین آیین نظرها و رخدادهای اجتماعی باشند. لذا این پژوهش بر آن است رویکرد روزنامه‌های کثیرالانتشار اطلاعات، ایران، و جمهوری اسلامی را در دوره‌های هشتم و نهم ریاست جمهوری اسلامی ایران از لحاظ انتشار مطالب مرتبط با کتاب و کتاب‌خوانی مورد بررسی قرار دهد تا مشخص شود این مطالب که یک مسئله مهم در امر آموزش و فرهنگ کشور است، چه میزان در این دوره‌ها در روزنامه‌های ایران مورد توجه قرار گرفته است. هدف اصلی، بررسی تعداد مقاله، گزارش، معرفی، و نقدها در روزنامه‌های کثیرالانتشار اطلاعات، ایران، و جمهوری اسلامی در دوره‌های هشتم و نهم ریاست جمهوری ایران است که به مفهوم کتاب و کتاب‌خوانی اختصاص یافته‌اند. همچنین بررسی محتوای کل شماره‌های روزنامه‌های کثیرالانتشار اطلاعات، ایران، و جمهوری اسلامی در دوره‌های هشتم و نهم ریاست جمهوری اسلامی ایران (تعداد سال‌های مورد بررسی از خرداد ۱۳۸۰ تا مرداد ۱۳۸۴ است، جمعاً ۲۹۷ ماه و ۸۷۸۲ شماره) انجام شده و نمونه‌گیری به‌عمل نیامده است. به‌علاوه، روزنامه‌های اطلاعات، ایران، و جمهوری اسلامی به‌دلیل سابقه انتشار طولانی‌تر نسبت به سایر روزنامه‌ها و به‌دلیل انتشار در سطح ملی انتخاب شده‌اند.

نوروزی (۱۳۸۲) در پایان‌نامه خود با بررسی میزان و نحوه انعکاس اخبار و مطالب مربوط به کتاب در روزنامه‌های کثیرالانتشار سال ۱۳۸۰، اخبار و مطالب مربوط به کتاب را به‌روش تحلیل محتوا در روزنامه‌های ایران، همشهری، اطلاعات، و کیهان در سال ۱۳۸۰ بررسی کرد. روزنامه همشهری بیشترین سطح زیر چاپ اخبار و مطالب مربوط به کتاب را به‌خود اختصاص داده و روزنامه ایران از نظر تعداد مطالب بیش از سایر روزنامه‌ها به‌انعکاس اخبار و مطالب مربوط کتاب پرداخته بود.

یوسفی‌نیا (۱۳۸۰) با بررسی وضعیت آگهی‌های فرهنگی در روزنامه‌های عصر قاجار با تأکید بر آگهی کتاب، به شناخت زمینه‌های فرهنگی آگهی در مطبوعات عصر قاجار از نظر کمیت (تعداد، سطح زیر چاپ) و کیفیت (محتوا) پرداخت. بیشترین سهم آگهی‌های فرهنگی متعلق به روزنامه اختر بوده که در خارج از ایران منتشر می‌شده و کمترین سهم متعلق به روزنامه شرافت بوده است. عنصر کتاب با ۵۵/۶ درصد بیشترین سهم را و عنصر نمایش با ۰/۱ درصد کمترین سهم را داشت.

ذوالقدری (۱۳۸۸) نیز در پژوهشی با تحلیل محتوای رمان‌های چاپ اول سال ۱۳۸۶ از نظر مفاهیم کتاب، کتاب‌خوانی، و کتابخانه به این نتیجه رسید که در کمتر از ۵۰ درصد رمان‌ها

به مفاهیم مورد پژوهش او توجه شده است. به علاوه، میزان به کارگیری واژه کتابخانه از دو واژه کتاب و کتاب‌خوانی کمتر بوده است. همچنین یافته‌های او نشان داد که در رمان‌ها به موضوع‌های مرمت و نگهداری کتاب، کتابخانه کودک، و کتابخانه الکترونیکی یا توجه نشده یا بسیار کم پرداخته شده است.

یزدیان‌راد (۱۳۸۹) با تحلیل محتوای مجلات تخصصی حوزه آموزش و پرورش و کتابداری درباره ترویج کتاب‌خوانی و کتابخانه‌های کودکان از سال ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۷ به این نتیجه رسید که از تعداد کل مقاله‌های منتشر شده در این نشریات، بیشترین تعداد مقاله‌های مرتبط با مقوله‌های کتابخانه‌های کودکان و کتاب‌خوانی در سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۷۸ و کمترین تعداد مقاله‌های مرتبط در سال ۱۳۸۳ و سپس ۱۳۸۶ (۸۱ درصد) منتشر شده‌اند.

علایی‌مه‌آبادی (۱۳۹۱) با تحلیل محتوای روزنامه‌های کثیرالانتشار فارسی زبان منتشر شده در تهران بین سال‌های ۱۳۸۸-۱۳۹۰ گزارش کرد که موضوعات فناوری و علوم کاربردی با ۲۷۰۸ عنوان بیشترین میزان را به خود اختصاص داده‌اند.

در پژوهش مهرنوش (۱۳۷۵) که به انعکاس نقش کتابخانه‌ها در جامعه براساس پژوهش در مطبوعات ایران پرداخته است، نشان داده شد که روزنامه‌ها بیش از مجلات هفتگی و ماهانه در مورد کتابداری و کتابخانه‌ها مطلب دارند.

سینگ^۱ (۱۹۸۴) با تحلیل مقالات نشریات کتابداری و اطلاع‌رسانی هند در فاصله سال‌های ۱۹۷۱ تا ۱۹۸۲ نشان داد که بیشترین تعداد مقاله در زمینه موضوع خدمات کتابداری و اطلاع‌رسانی بوده است. دکوماتاسیون در ردیف دوم و انواع کتابخانه‌ها در ردیف سوم قرار داشتند. سینگ به این نتیجه رسید که شکاف بزرگی بین موضوعات ردیف اول و موضوعاتی چون حقوق کتابداری و اشتراک کتابخانه‌ها وجود دارد که باید به آنها توجه شود.

فینک و دوین^۲ (۱۹۹۳) با مطالعه‌ای که در مورد عادت خواندن، وسعت غفلت در مطالعه بزرگسالان انجام داده است نشان داد که تعداد اندکی از خوانندگان بزرگسال، عادت مطالعه را گسترش نداده‌اند. راه‌های پرورش عادات مطالعه بزرگسالان که شامل مواد مرتبط، تجهیز محیط با مواد خواندنی، قرائت با صدای بلند برای بزرگسالان، و ادار کردن بچه‌ها به خواندن، آرام خواندن، معادل‌سازی، شراکت در خواندن کتاب و غیره در این پژوهش بحث شده است.

با توجه به پژوهش‌های انجام شده، سازمان‌ها و نهادهای مربوطه تلاش کافی برای ترویج و توسعه فرهنگ کتاب و کتاب‌خوانی در بین آحاد مردم جامعه انجام نداده‌اند. می‌توان بیان کرد که یکی از مفیدترین راهکارها توجه خاص نهادها و سازمان‌های مسئول به این مسئله است که می‌توانند از طریق رسانه‌ها به‌ویژه روزنامه‌ها برای ارتقای سطح مطالعه و توسعه

1. Sing

2. Fink & Devine

کتاب‌خوانی تلاش وافر و نماینده بدین ترتیب ملاحظه می‌شود با وجود اهمیت موضوع، یعنی اطلاع‌رسانی در مورد کتاب، کتابخانه‌ها، و فرهنگ کتاب‌خوانی در جامعه از طریق روزنامه‌ها و انجام کار زیاد در این زمینه، به آن کمتر توجه شده است. لذا عدم توجه به این موضوع مهم فرهنگی و خلأ آن باعث گردیده است تا پژوهش حاضر به آن بپردازد. به منظور شناخت و آگاهی از میزان توجه روزنامه‌ها به عنوان رسانه‌ای ارتباطی در توسعه فرهنگ کتاب و کتاب‌خوانی، یک پرسش و سه فرضیه مطرح شد:

اینکه چه تعداد از مقالات، گزارش‌ها، معرفی، و نقدها در روزنامه‌های اطلاعات، ایران، و جمهوری اسلامی در دوره‌های هشتم و نهم ریاست جمهوری به مفهوم کتاب و کتاب‌خوانی اختصاص یافته است. با این فرض که بین تعداد، نوع، و میزان مطالب منتشر شده در این روزنامه‌ها تفاوت معناداری وجود دارد.

روش‌شناسی

پژوهش حاضر با استفاده از روش تحلیل محتوا انجام شده است. جامعه آماری مقالات، گزارش‌ها، معرفی، و نقدهای مرتبط با کتاب و کتاب‌خوانی در روزنامه‌های اطلاعات، ایران، و جمهوری اسلامی از خرداد ۱۳۸۰ تا مرداد ۱۳۸۸ بود. بدین لحاظ، ۸۷۸۲ شماره روزنامه و حدود ۲۲۸,۳۳۲ صفحه از این روزنامه‌ها بررسی شده است.

برای گردآوری اطلاعات کاربرگ و سیاهه و ارسای طراحی شد. کلیه شماره‌های روزنامه‌های مورد پژوهش، بررسی و آمار و اطلاعات لازم روی کاربرگ یادداشت گردید.

برای تجزیه و تحلیل اطلاعات، آمار توصیفی و برای آزمون فرضیه‌ها، آمار استنباطی استفاده شد: آزمون t برای مقایسه میانگین یک صفت در دو گروه مستقل، آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه برای مقایسه میانگین یک صفت در چند گروه مستقل، آزمون لون برای زیرمجموعه آزمون t ، و برابری واریانس‌ها.

یافته‌ها

جدول ۱. توزیع فراوانی مطالب مرتبط با کتاب و کتاب‌خوانی در روزنامه‌های مورد مطالعه

روزنامه‌ها	مقاله		گزارش		معرفی		نقد		کل	
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
اطلاعات	۱۰	۷	۲۵/۲۸	۵۵۲	۳۸/۹۷	۹۹۵	۵/۶۸	۲۷	۲۹/۹۳	۱۵۸۱
ایران	۷۵/۷۱	۵۳	۵۹/۱۸	۱۲۹۲	۴۱/۵۱	۱۰۶۰	۸۵/۲۶	۴۰۵	۵۳/۲۰	۲۸۱۰
جمهوری اسلامی	۱۴/۲۸	۱۰	۱۵/۵۲	۳۳۹	۱۹/۵۰	۴۹۸	۹/۰۵	۴۳	۱۶/۸۵	۸۹۰
جمع	۱/۳۲	۷۰	۴۱/۳۳	۲۱۸۳	۴۸/۳۴	۲۵۵۳	۸/۹۹	۴۷۵	۱۰۰	۵۲۸۱

جدول ۱ نشان می‌دهد که بیشترین فراوانی در دوره هشتم مربوط به معرفی‌ها در روزنامه‌های مورد بررسی بوده و روزنامه ایران با ۵۳/۲۰ درصد بیشترین فعالیت را داشته است.

جدول ۲. توزیع فراوانی مطالب مرتبط با کتاب و کتاب‌خوانی در روزنامه‌های مورد مطالعه

روزنامه‌ها	مقاله		گزارش		معرفی		نقد		کل	
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
اطلاعات	۲۰	۸	۲۶/۵۲	۶۴۹	۴۱/۰۵	۱۱۷۰	۵/۳۱	۲۳	۳۹/۵۸	۱۸۵۰
ایران	۳۵	۱۴	۴۳/۲۷	۱۰۵۹	۲۲/۹۱	۶۵۳	۴۸/۴۹	۲۱۰	۴۱/۴۲	۱۹۳۶
جمهوری اسلامی	۳۷/۵	۱۵	۱۸/۶۳	۴۵۶	۱۳/۹۲	۳۹۷	۴/۶۰	۲۰	۱۸/۹۹	۸۸۱
جمع	۰/۷۹	۳۷	۴۶/۲۹	۲۱۶۴	۴۷/۴۹	۲۲۲۰	۵/۴۱	۲۵۳	۱۰۰	۴۶۷۴

جدول ۲ نشان می‌دهد که بیشترین فراوانی در دوره نهم مربوط به معرفی‌ها در روزنامه‌های مورد بررسی بوده و روزنامه ایران با ۴۱/۴۲ درصد بیشترین فعالیت را داشته است.

جدول ۳. توزیع فراوانی مطالب مرتبط با کتاب و کتاب خوانی در روزنامه‌های مورد مطالعه

کل	نقد		معرفی		گزارش		مقاله		فعالیت‌های فهنگی روزنامه‌ها
	دوره نهم	دوره هشتم	دوره نهم	دوره هشتم	دوره نهم	دوره هشتم	دوره نهم	دوره هشتم	
۳۴۳۱	۲۳	۲۷	۱۱۷۰	۹۹۵	۶۴۹	۵۵۲	۸	۷	اطلاعات
۴۷۴۶	۲۱۰	۴۰۵	۶۵۳	۱۰۶۰	۱۰۵۹	۱۲۹۲	۱۴	۵۳	ایران
۱۷۷۸	۲۰	۴۳	۳۹۷	۴۹۸	۴۵۶	۳۳۹	۱۵	۱۰	جمهوری اسلامی
۹۹۵۵	۲۵۳	۴۷۵	۲۲۲۰	۲۵۵۳	۲۱۶۴	۲۱۸۳	۳۷	۷۰	فراوانی
۱۰۰	۲/۵۴	۴/۷۷	۲۲/۳۰	۲۵/۶۴	۲۱/۷۳	۲۱/۹۲	۰/۳۷	۰/۷۰	کل درصد

براساس داده‌های جدول ۳ در کلیه موارد، مقوله‌های مورد بررسی پژوهش در دوره هشتم نسبت به دوره نهم بیشتر بوده است. روزنامه ایران با ۴۷۴۶ عنوان بیشترین مقوله‌ها را داشته و روزنامه جمهوری اسلامی با ۱۷۷۸ عنوان کمترین میزان مقوله‌ها را به خود اختصاص داده است.

جدول ۴. مقایسه میانگین مطالب مرتبط با کتاب و کتاب خوانی در روزنامه‌های مورد مطالعه

متغیر	دوره	میانگین	انحراف معیار	انحراف معیار از میانگین
تعداد مطالب منتشره	هشتم	۱۳۲۰/۲۵	۱۲۳۰/۳۹	۶۱۵/۱۹
	نهم	۱۱۶۸/۵	۱۱۸۵/۳۴	۵۹۲/۶۷

جدول ۴ نشان می‌دهد که تعداد مطالب مرتبط با کتاب و کتاب خوانی در روزنامه‌های مورد بررسی در دوره هشتم بیشتر بوده است.

جدول ۵. مطالب مرتبط با کتاب و کتاب‌خوانی در روزنامه‌های مورد مطالعه

آزمون مقایسه میانگین‌ها برای گروه‌های مستقل							آزمون لون برای برابری واریانس‌ها		تفاوت بتفکیک دوره‌های هشتم و نهم	تعداد مطالب منتشره
فاصله اطمینان ۹۵ درصد		تفاوت انحراف استاندارد	تفاوت میانگین‌ها	سطح معناداری دو دامنه	درجه آزادی	t	سطح معناداری	F		
حد بالا	حد پایین									
۲۲۴۱/۹۹	-۱۹۳۸/۴۹	۸۵۴/۲۳	۱۵۱/۷۵	۰/۸۶۵	۶	۰/۱۷۸	۰/۸۴۸	۰/۰۴	برابری واریانس‌ها	
۲۲۴۲/۷۰	-۱۹۳۹/۲۰	۸۵۴/۲۳	۱۵۱/۷۵	۰/۸۶۵	۵/۹۹۲	۰/۱۷۸			نابرابری واریانس‌ها	

با توجه به نتایج آزمون لون و سطح معناداری آن (۰/۸۴۸)، برابری واریانس‌ها پذیرفته شد. آزمون t مربوط به برابری واریانس‌ها که مقدار آن (۰/۱۷۸) است سطح معناداری (۰/۸۶۵) را نشان داد (جدول ۵). بنابراین، فرضیه پژوهش مورد تأیید قرار نگرفت. یعنی بین تعداد مطالب مرتبط با کتاب و کتاب‌خوانی (مقاله، گزارش، معرفی، و نقد) در روزنامه‌های اطلاعات، ایران، و جمهوری اسلامی در دوره‌های هشتم و نهم ریاست جمهوری اسلامی ایران تفاوت معناداری وجود ندارد.

برای پاسخ به فرضیه دوم، جدول‌های ۶ و ۷ تنظیم شده‌اند. میزان انواع مطالب مربوط به کتاب و کتاب‌خوانی در روزنامه‌های اطلاعات، ایران، و جمهوری اسلامی به تفکیک دوره‌های هشتم و نهم ریاست جمهوری در جدول ۶ آورده شده است.

جدول ۶. نوع مطالب مرتبط با کتاب و کتاب‌خوانی در روزنامه‌های مورد مطالعه

دوره نهم		دوره هشتم		مطالب منتشره
انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	
۳/۷۸	۱۲/۳۳	۲۵/۷۳	۲۳/۳۳	مقاله
۳۰۷/۹۳	۷۲۱/۳۳	۵۰۰/۵۱۹	۷۳۷/۶۶	گزارش
۳۹۳/۷۷	۷۴۰	۳۰۷/۴۲	۸۵۱	معرفی کتاب
۱۰۸/۳۳	۸۴/۳۳	۲۱۳/۷۶	۱۵۸/۳۳	نقد کتاب

اطلاعات مندرج در جدول ۶ مقایسه میانگین نوع مطالب منتشر شده (مقاله، گزارش، معرفی، و نقد) مرتبط با کتاب و کتاب خوانی را در روزنامه‌های کثیرالانتشار اطلاعات، ایران، و جمهوری اسلامی در دوره‌های هشتم و نهم نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود میانگین تعداد مقاله‌ها در دوره هشتم برابر با ۲۳/۳۳ در دوره نهم ۱۲/۳۳ است. همچنین میانگین گزارش‌ها در دوره هشتم و نهم به ترتیب برابر با ۷۲۷/۶۶ و ۷۲۱/۳۳ است. میانگین معرفی‌ها در دوره هشتم و نهم به ترتیب برابر ۸۵۱ و ۷۴۰ است و میانگین نقدها در دوره هشتم و نهم به ترتیب برابر با ۱۵۸/۳۳ و ۸۴/۳۳ است.

جدول ۷. نوع مطالب مرتبط با کتاب و کتاب خوانی در روزنامه‌های مورد مطالعه

آزمون مقایسه میانگین‌ها برای گروه‌های مستقل				آزمون لون برای برابری واریانس‌ها				تفاوت به تفکیک دوره هشتم و نهم		
فاصله طمینان ۹۵٪		تفاوت انحراف استاندارد	تفاوت میانگین‌ها	سطح معناداری دو دامنه	درجه آزادی	t	سطح معناداری			F
حد بالا	حد پایین									
۵۲/۶۹	-۳۰/۶۹	۱۵/۰۱	۱۱	۰/۵۰۵	۴	۰/۷۳۲	۰/۰۲۹	۱۱/۰۵۵	برابری واریانس‌ها	مقاله
۷۳/۱۱	-۵۱/۱۱	۱۵/۰۱	۱۱	۰/۵۳۷	۳/۳۲۶	۰/۷۳۲			نابرابری واریانس‌ها	
۹۴۷/۹	-۹۳۵/۲۳	۳۳۹/۱۲	۶/۳۳	۰/۹۸۶	۴	۰/۰۱۹	۰/۳۳۳	۱/۲۰۸	برابری واریانس‌ها	گزارش
۱۰۲۸/۲	-۱۰۱۵/۵۳	۳۳۹/۱۲	۶/۳۳	۰/۹۸۶	۳/۳۲۶	۰/۰۱۹			نابرابری واریانس‌ها	
۹۱۱/۸	-۶۸۹/۸	۲۸۸/۴۲	۱۱۱	۰/۷۲۰	۴	۰/۳۸۵	۰/۶۹۱	۰/۱۸۳	برابری واریانس‌ها	معرفی
۹۳۰/۷۳	-۷۰۸/۷۳	۲۸۸/۴۲	۱۱۱	۰/۷۲۱	۳/۷۷۸	۰/۳۸۵			نابرابری واریانس‌ها	
۴۵۸/۵۲	-۳۱۰/۵۲	۱۳۸/۴۹	۷۴	۰/۶۲۱	۴	۰/۵۳۴	۰/۱۵۷	۳/۰۲۵	برابری واریانس‌ها	نقد
۵۱۷/۱۴	-۳۶۹/۴۹	۱۳۸/۴۹	۷۴	۰/۶۳۱	۲/۹۷۲	۰/۵۳۴			نابرابری واریانس‌ها	

با توجه به نتایج آزمون لون و سطح معناداری آن (۰/۰۲۹) برای مقاله، ۰/۳۳۳ برای گزارش، ۰/۶۹۱ برای معرفی، و ۰/۱۵۷ برای نقد، برابری واریانس‌ها پذیرفته شد. واریانس‌ها که مقدار آن (۰/۷۳۲) برای مقاله، (۰/۰۱۹) برای گزارش، (۰/۳۸۵) مربوط به معرفی، و

(۰/۵۳۴) مربوط به نقدهاست با توجه به سطح معناداری آزمون t (۰/۵۰۵) برای مقاله، ۰/۹۸۶ برای گزارش، ۰/۷۲۰ برای معرفی، و ۰/۶۲۱ برای نقد) فرضیه پژوهش مورد تأیید قرار نگرفت (جدول ۷). یعنی بین نوع مطالب مرتبط با کتاب و کتاب‌خوانی در روزنامه‌های اطلاعات، ایران، و جمهوری اسلامی در دوره‌های هشتم و نهم ریاست جمهوری اسلامی ایران تفاوت معناداری وجود ندارد.

برای پاسخ به فرضیه سوم جدول‌های ۸ و ۹ تنظیم شده‌اند.

جدول ۸. میانگین مطالب مرتبط با کتاب و کتاب‌خوانی در روزنامه‌های مورد مطالعه

روزنامه‌ها	دوره هشتم		دوره نهم	
	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد
اطلاعات	۳۹۵/۲۵	۴۷۰/۰۶۴	۴۶۲/۵	۵۵۸/۲۹۱
ایران	۷۰۲/۵	۵۹۳/۶۶۹	۴۸۴	۴۶۷/۳۱۹
جمهوری اسلامی	۲۲۲/۵	۲۳۵/۸۳۱	۲۲۲	۲۳۷/۳۷۰

اطلاعات مندرج در جدول ۸ مقایسه میانگین فعالیت‌های فرهنگی در روزنامه‌ها در دوره‌های هشتم و نهم ریاست جمهوری است. همان‌طور که مشاهده می‌شود میانگین کل فعالیت‌های فرهنگی در روزنامه اطلاعات در دوره هشتم برابر با ۳۹۵/۲۵ و در دوره نهم ۴۶۲/۵ است. در حالیکه میانگین فعالیت‌های فرهنگی دوره هشتم در روزنامه ایران ۷۰۲/۵ و در دوره نهم ۴۸۴ و در روزنامه جمهوری اسلامی در دوره هشتم و نهم به ترتیب ۲۲۲/۵ و ۲۲۲ است.

جدول ۹. نتایج آزمون تحلیل واریانس یک طرفه

منبع تغییرات	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	F	P
روزنامه	۳۷۲۵۲/۳۴۴	۳	۱۲۴۱۷/۷۷۸	۶۰,۲	**۰/۰۰۰
خطا	۴۱۶۶۵/۵۳	۲۰۲	۲۰۶/۲۶	-	-
کل	۷۸۹۱۸/۸۷	۲۰۵	-	-	-

** معناداری در سطح ۰/۰۵ ** معناداری در سطح ۰/۰۱

نتایج آزمون تحلیل واریانس یک طرفه نشان می‌دهد که بین روزنامه‌های اطلاعات، ایران، و جمهوری اسلامی در دوره‌های هشتم و نهم از لحاظ میزان مطالب مرتبط با کتاب و کتاب‌خوانی تفاوت معناداری وجود ندارد. همچنین، فعالیت روزنامه‌ها ایران از سایر روزنامه‌ها بالاتر بوده است. اما فعالیت روزنامه‌ها ایران در دوره نهم نسبت به دوره هشتم کاهش چشمگیر یافته است (جدول ۹).

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌ها نشان داد که در روزنامه‌های مورد بررسی دوره هشتم نسبت به دوره نهم، در کلیه مقوله‌های مربوط به کتاب و کتاب‌خوانی توجه بیشتری شده است. اما، در مجموع با توجه به اهمیت کتاب و کتاب‌خوانی در جامعه و رسالت روزنامه‌ها به‌عنوان یک رسانه عمومی و ملی نتایج به‌دست آمده رضایت‌مند نیست، زیرا که روزنامه‌ها می‌توانند نقش فعال‌تری در زمینه‌های مختلف مربوط به کتاب و کتاب‌خوانی ایفا کنند.

براساس یافته‌های به‌دست آمده می‌توان گفت که تفاوت معناداری بین مطالب دوره‌های هشتم و نهم در روزنامه‌های مورد بررسی وجود ندارد. در این رابطه باید اظهار داشت که افزایش تعداد مقاله، گزارش، معرفی، و نقد در حوزه کتاب و کتاب‌خوانی در روزنامه‌ها یکی از عوامل ایجاد انگیزه مطالعه و کتاب‌خوانی در جامعه است و روزنامه‌ها به‌عنوان یک ابزار قدرتمند در توسعه فرهنگ کتاب و کتاب‌خوانی مؤثر هستند با توجه به نتایج فرضیه‌های پژوهش، شایسته است نویسندگان و دست‌اندرکاران مسئول روزنامه‌ها به این نکته توجه کنند که کتاب و کتاب‌خوانی یکی از شاخص‌های توسعه در هر کشوری محسوب می‌شود و ترویج آن باعث افزایش سطح آگاهی نسبت به مسائل اجتماعی، رفاه، و زندگی بهتر برای افراد جامعه خواهد بود. توصیه می‌شود که این مسئولیت دشوار به دغدغه مستمر و دائمی آنها تبدیل شود.

همچنین، بین روزنامه‌های مورد بررسی در دوره‌های هشتم و نهم از لحاظ میزان مطالب مرتبط با کتاب و کتاب‌خوانی تفاوت معناداری وجود ندارد. نتایج نشان می‌دهد که روزنامه‌ها توجه خاصی به مقوله‌های مورد بررسی (مقاله، گزارش، معرفی، و نقد) نداشته‌اند. فقط روزنامه ایران که مستقیماً زیر نظر دولت است و زیرمجموعه خبرگزاری جمهوری اسلامی و وابسته به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است، در کلیه موارد نسبت به سایر روزنامه‌ها فعالیت بیشتری داشته است. در پژوهش‌های مهنوش (۱۳۷۵)، یوسفی‌نیا (۱۳۸۰)، و نوروزی (۱۳۸۲) نیز تنها یک روزنامه به مطالب مربوط به کتاب و آگاهی‌های فرهنگی پرداخته است. در یک نتیجه‌گیری کلی می‌توان گفت که مطالب مرتبط با کتاب و کتاب‌خوانی

در روزنامه‌های اطلاعات، ایران، و جمهوری اسلامی در دوره‌های هشتم و نهم ریاست جمهوری مطلوبیت مورد نظر را نداشته است. مقایسه داده‌ها نشان می‌دهد که دوره هشتم نسبت به دوره نهم وضعیت بهتری داشته و فعال‌تر بوده است (با وجود آمار بالای کتاب منتشر شده بر اساس آمار وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و مؤسسه کارنامه نشر در دوره نهم، نتایج مربوط به مطالب مرتبط با کتاب و کتاب‌خوانی در روزنامه‌های کثیرالانتشار کمتر بوده است). به این ترتیب، ملاحظه می‌شود با وجود اهمیت موضوع، یعنی اطلاع‌رسانی در مورد کتاب و کتاب‌خوانی در جامعه از طریق روزنامه‌ها، به آن کمتر توجه شده است. روزنامه‌ها به‌عنوان یک رسانه ملی، ابزاری در جهت ایجاد فرهنگ مطالعه و کتاب‌خوانی در جامعه مطرح هستند که با انتشار مقاله، گزارش، نقد، و معرفی درباره کتاب نقش ویژه‌ای در ترویج و توسعه فرهنگ کتاب و کتاب‌خوانی دارند. هر فرد روزنامه‌خوان حتماً کتاب‌خوان نیست، اما توجه به مقوله‌های فرهنگی در خصوص کتاب در روزنامه‌ها می‌تواند عاملی برای تشویق افراد به خواندن کتاب و کتاب‌خوان کردن افراد باشد.

با توجه به اهمیت کتاب و کتاب‌خوانی در جامعه به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل ترقی و پیشرفت در تمامی ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و همچنین به دلیل کم‌رنگ بودن جایگاه کتاب و کتاب‌خوانی در روزنامه‌ها بهتر است مسئولان جایگاه خاصی را برای این مفاهیم در نظر بگیرند.

ضرورت دارد که کلیه نهادهای مسئول در امر کتاب و کتاب‌خوانی از جمله وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، شوراهای شهر، شهرداری‌ها، سازمان‌های فرهنگی هنری شهرداری، وزارت آموزش و پرورش، سازمان تبلیغات اسلامی، سازمان صدا و سیما، و نهاد کتابخانه‌های عمومی همه در یک مشارکت و بسیج همه‌جانبه برای ارتقای سطح مطالعه و کتاب‌خوانی اقدام کنند. نویسندگان مقالات به تنوع مقاله و موضوعات مربوط به کتاب و کتاب‌خوانی و درج آنها در روزنامه‌ها بیش از پیش توجه کنند.

روزنامه‌ها و مطبوعات مانند زمینه‌های دیگر، در هر بخش به متخصصان و کارشناسان متخصص نیاز دارند. لذا، شایسته است مدیران مسئول در روزنامه‌ها بیش از پیش از راهنمایی و مشاوره متخصصان، صاحب‌نظران، و کارشناسان در زمینه مسائل کتاب و کتاب‌خوانی بهره ببرند. دولت می‌تواند نویسندگان و مسئولان مطبوعات را حمایت و تشویق کند تا مقوله‌های فرهنگی به‌ویژه کتاب و کتاب‌خوانی در اولویت کار آنها قرار گیرد. همچنین از رسانه‌هایی که به مقوله کتاب و مطالعه می‌پردازند حمایت مالی به‌عمل آورد.

مآخذ

- اسحاقی، جعفر (۱۳۹۱). فرایند برجسته‌سازی روزنامه‌ها در ایران. تهران: اطلاع‌رسانان.
- باقریان‌نژاد اصفهانی، زهرا (۱۳۷۱). روزنامه و روزنامه نگاری در ایران. اصفهان: نشر مولانا.
- جوادزاده، مصطفی (۱۳۸۷، ۱۵ اردیبهشت). خانواده و فرهنگ کتاب‌خوانی. روزنامه رسالت، شماره ۶۴۲۰.
- ذوالقدری، لیلا (۱۳۸۸). تحلیل محتوای رمان‌های چاپ اول سال ۱۳۸۶ از نظر مفاهیم کتاب، کتاب‌خوانی و کتابخانه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران.
- زارع تیموری، محمد (۱۳۸۶، ۲۰ آذر). اهمیت و جایگاه کتاب و کتاب‌خوانی از منظر مقام معظم رهبری انس با کتاب. روزنامه کیهان. بازیابی شده در تاریخ ۱۳۸۸/۱۲/۸ از <http://www.bashgah.net/fa/content/show/13764>
- علایی‌مه‌آبادی، منیره (۱۳۹۱). تحلیل محتوای روزنامه‌های کثیرالانتشار فارسی زبان منتشره در تهران بین سالهای ۱۳۸۸-۱۳۹۰. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران.
- مرادی، نورالله (۱۳۶۹). نقش کتاب در توسعه فرهنگی. فصلنامه کتاب، ۱ (۱)، ۳۹-۵۳.
- مهرنوش، خدیجه (۱۳۵۷). انعکاس نقش کتابخانه در جامعه بر اساس تحقیقی در مطبوعات ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، شیراز.
- نوروزی، ناهید (۱۳۸۲). بررسی میزان و نحوه انعکاس اخبار و مطالب مربوط به کتاب در روزنامه‌های کثیرالانتشار سال ۱۳۸۰. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران.
- یزدیان‌راد، مهرزاد (۱۳۸۹). تحلیل محتوای مجلات تخصصی حوزه آموزش و پرورش و کتابداری درباره ترویج کتاب‌خوانی و کتابخانه‌های کودکان از سال ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۷. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران.
- یوسفی‌نیا، راضیه (۱۳۸۰). بررسی وضعیت آگهی‌های فرهنگی در روزنامه‌های عصر قاجار با تاکید بر آگهی کتاب. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران.
- Fink, K. T., & Devine, T. G. (1993). The habit of reading: a neglected dimension of adult reading instruction. *Adult Basic Education*, 3 (3), 137-46.
- Singh, S. (1984). An analysis of the contributions to library and information science journals in India, 1971-1982. *International Library Review*, 16 (2), 223-230.

استناد به این مقاله:

- رحمانی، بتول؛ نوشین فرد، فاطمه (۱۳۹۴). تحلیل محتوای روزنامه‌های کثیرالانتشار اطلاعات، ایران، و جمهوری اسلامی در دوره‌های هشتم و نهم ریاست جمهوری اسلامی ایران از نظر مطالب مرتبط با کتاب و کتاب‌خوانی. فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۲۶ (۳)، ۷۹-۹۲.